

„Milliméterről-milliméterre az integráció útján”

Négy év elteltével, idén lezárul az Egyesült Államok Nemzeti Fejlesztési Hivatalának (USAID) utolsó közép- és kelet-európai projektje, a Roma Együttműködési Program. A 2003-2007 között Csehországban, Szlovákiában és Magyarországon zajló program kilenc hátrányos helyzetű térségben segítette a roma közösségeket, valamint a romák és nem romák együttműködési törekvéseit. A márciusi budapesti záró konferencián a magyar program szervezői, a Partners Hungary Alapítvány munkatársai beszámoltak róla: sikeres, fenntartható és példaértékű volt, ami ebből a hazákban zajlott.

A Közép- és Kelet-Európában élő roma népesség egyike a térség legszegényebb és legkiszolgáltatottabb csoportjainak. Egy 2002-ben készült ENSZ Development Programjelenítés rávilágított, hogy az itt élő romák nem elsősorban asszimilálódni szeretnének, hanem integrálódni. Jobb munkalehetőségek, magasabb színvonalú oktatás és nagyobb – elsősorban helyi szintű – politikai szerepvállalás segítségével. Ezeket olyan kezdeményezések tudják elősegíteni, amelyek az interetnikus feszültségek kezelését, a roma népesség alacsony képzettségének javítását és olyan fenntartható struktúrák létrehozását célozzák, amelyek hosszú távon is működőképes roma programokat hoznak létre. A Partners for Democratic Change (PDC) – a US Agency for International Development (USAID) 2,8 millió dolláros támogatásával – 2003-ban indította útjára Csehországban, Magyarországon és Szlovákiában a Roma Együttműködési Programját (RIP), együttműködésben a Partners Czech, a Partners Hungary és a Partners for Democratic Change Slovakia (PDCS) szervezetekkel. Ez a komplex program, a Partners korábbi tapasztalataira épült és a résztvevő kilenc város révén mára komoly eredményekkel büszkélkedhet szerte a térségben.

A program apró, ismeretlen közösségeknek segített, míg a hasonló kezdeményezések általában olyan nagyvárosi roma közösségeket érintenek, ahol már eleve több forrás áll rendelkezésre. A Partners szervezetek azonban gondos igényfelmérést követően válogatták ki a programhoz kapcsolódó közösségeket. Magyarországon a program kedvezményezettjei, Ba-

ranya, Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közösségek, civil szervezetek voltak. A program egyik első tevékenységként konfliktuskezelő tréningekre, együttműködő tervező folyamatokra (kooperatív tervezés) került sor, melyben megjelenhettek a helyi érdekek, és a program résztvevői feltérképezték a fejlesztési igényeket. Az önkormányzatok, civil szervezetek, szociális szolgáltatók, iskolák, a rendőrség és a cégek képviselői közös stratégiát és akciótervet alakítottak ki a helyi problémákra, melyeket aztán kisebb projektek kapcsán meg is valósíthattak. Országos szinten a Partners Hungary kerekasztalokat szervezett, iskolai és sajtóprogramokat indított el, hogy a roma integráció érdekében megvalósuljon a civil társadalom, a kormányzat és a média minél hatékonyabb együttműködése.

A záró konferencián nagy hangsúlyt kaptak a magyar Roma Együttműködési Program médiaprojektjei. A Partners ugyanis a volt Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztériummal közösen ösztöndíjjal és tréningekkel segítette öt roma fiatalnak, a Magyar Televízió különböző szerkesztőségeiben zajló gyakornoki programját. Szakemberek részvételével országos szintű kerekasztal-beszélgetéseket is szerveztek azzal a céllal, hogy elősegítsék a romák pontosabb sajtómegjelenítését.

A beszélgetések résztvevői felvázoltak egy sor javaslatot azzal kapcsolatban, hogyan lehetne javítani a média hagyományosan negatív romaképét, miként lehetne növelni a többségi médiában dolgozó roma újságírók számát. Az egyik résztvevő javasolta, hogy az elhangzott ajánlásokat a minisztériumnak

A záró konferencia elnöksége

Zöld Könyv formájában kellene közreadnia. A minisztérium a javaslat mellé állt, így 2007 januárjában a Szociális és Munkaügyi Minisztérium „Romák médiaábrázolása” címmel kiadta a történelmi jelentőségű Zöld Könyvet. A sajtónak a roma politikusokkal, politikával nem kellene ennyit foglalkoznia, inkább azokat a nehéz társadalmi helyzetben lévő embereket kellene bemutatnia, amelyben a romák többsége

is érintett – mondta *Teleki* László országgyűlési képviselő a konferencián elhangzott nyitóbeszédében. *Ürmös* Andor a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, roma integrációs osztályának főosztályvezetője megemlítette a tanácskozáson: sok jelzést kaptak azzal kapcsolatban, hogy milyen kicsi a média eszköztára, ha a romák megjelenítéséről van szó. „Feltétlenül szükséges volt egy civil – kormányzati közös álláspont, egy javaslat kidolgozása, ami sikerült. A jövőben mindenképpen követni fogjuk a Zöld Könyv életét, hogy használják-e, figyelembe veszik-e a médiumok ezeket az ajánlásokat” – tette hozzá. „A médiának változtatnia kell a hozzáállásán,

másképpen kell látnia a dolgokat, mint húsz évvel ezelőtt, mivel azóta a romák helyzete is sokat változott. Módosítani kell a kereskedelmi és a közszolgálati médiumok struktúráján is, hogy minél több roma szakember és újságíró dolgozhasson ezeken a helyeken” – fejtette ki véleményét *Ürmös* Andor.

A Magyar Televízióban zajló gyakornoki programban, öt diplomás fiatal roma kapott lehetőséget megtanulni a televíziózás csínját-bínját. „Úgy gondolom, ez egy igen jól átgondolt és hasznos program volt. Az ilyenek nélkül soha nem változna semmi, ahogyan az elmúlt tizenhat évben sem változott a romák helyzete a médiában. Változásra van szükség” - nyilatkozta *dr. Lakatos* Bea, a gyakornoki program egyik résztvevője. Bea, három társával együtt, ma már a Magyar Televízió munkatársa. „A szemléletváltásnak a program csak egy lökést adott, hisz a kulturális sokszínűséget az MTV-nek kötelessége megmutatni. Ha van program, ha nincs, az erkölcsi kényszer létezik, mert – ha milliméterről milliméterre is – javítani kell a romák helyzetén”- fogalmazott *Rudi* Zoltán, a magyar közszolgálati televízió elnöke a konferencián.

Konfliktuskezelés helyi szinten

A hatéves *D. László* (személyiségi okokból utónevét is megváltoztattuk) szülei be akarták íratni kisfiukat az iskolába. A helyi óvoda és a nevelési tanácsadó kitöltetett vele egy sor iskolaérettségi tesztet. A szülők döbbenetben tapasztalták, hogy a teszthez csatolandó adatlap arra vonatkozó kérdést is tartalmazott, roma-e a gyermek. Mivel maguk is romák, a szülők attól tartottak, ennek az információnak a birtokában az illetékesek hátrányos megkülönböztetésben részesítenék gyermeküket, ezért a helyi cigány kisebbségi önkormányzat vezetőjéhez, *Lakatos* Csabához fordultak, aki egyúttal a hatvani konfliktuskezelő hálózat tagja is. *Lakatos* rövid utá-

Bemutakoztak az USAID televíziós ösztöndíjasai

najárással kiderítette, hogy ugyanilyen adatlapot töltenek ki az adott nevelési tanácsadó körzetébe tartozó mind a tizenkét önkormányzat óvodáiban, de *D. László* családja volt az első, aki panaszt emelt emiatt. A kisebbségi vezető úgy döntött, a bizottság elé viszi az ügyet, amelynek tagjai megkeresték a nevelési tanácsadó igazgatóját és az adott kérdés törlesztését javasolták az adatlapról. A közvetítési folyamat eredményeképpen a kérdés lekerült a kérdőívéről.

„Korábban agresszív eszközökkel próbáltam volna érvényt szerezni az igazamnak egy ilyen ügyben. A képzéseken tanult konfliktuskezelési és közvetítési technikák fényében azonban már látom, hogy ez nem vezetett volna sehová” – nyilatkozta *Lakatos* Csaba, a Roma Együttműködési Program kapcsán bekövetkezett változásokról.

A négyéves program keretében minden közösségben konfliktuskezelő hálózatok jöttek létre romák és nem romák részvételével. Ezek a közösségen belüli és közösségek közötti vitákban közvetítenek, a sokszínűség fontosságának hangsúlyozása mellett. A Konfliktuskezelő Hálózatok tagjai, speciális képzések során sajátították el a hatékony kommunikáció, a közvetítés és konfliktuskezelés módszereit. Létrehozásuk óta a testületek már több tucat ügyben működtek eredményesen, lakhatási problémáktól a családi perpatvarokig terjedően. Mára fontos és elismert intézményekké váltak az adott közösségekben. Hazánkban a továbbiakban Ózdon és Hatvanban civil szervezeti formában tevékenykednek a Roma Konfliktuskezelő Hálózatok.

Iskolai tolerancia-programok

Mindhárom résztvevő országban iskolai tolerancia-programok zajlottak, amelyek keretében csaknem kétszáz pedagógus és több mint kilencszáz diák vett részt a többkultúrájúságról és a konfliktuskezelésről szóló tréningeken. A program, hatással volt a

Rudi Zoltán az MTV elnöke

diákok, a tanárok iskolai és egyéb személyes kapcsolatára, növelték a toleranciát és a sokszínűség elfogadását. A Partners Hungary által szervezett iskolai toleranciatréning célja az volt, hogy csökkentse a hátrányosan megkülönböztető beállítódásokat, különösen azokban a diákokban, akik várhatólag többkultúrájú területen fognak dolgozni.

A budapesti Batthyányi Strattmann Egészségügyi Szakközépiskola vezetése például üdvözölte a kezdeményezést, mivel reményei szerint az csökkenteni tudja a diákok körében tapasztalható erőszakot és feszültségeket. A kezdeti ellenállás után a diákok megkedvelték ezt a megközelítést és nyitottá váltak romákkal kapcsolatos érzéseikben. A tréning végére a képzők megállapították, hogy a diákok tudatosabban viszonyulnak előítéleteikhez, nyitottabbá váltak az új gondolatokra és olyan módokon is kommunikáltak társaikkal, amelyek a magyar iskolákban szokatlannak számítanak. A résztvevő iskolák pedagógusai megtanulták, hogyan vezessenek hasonló toleranciatréningeket a saját osztályaikban, így már maguk is képesek önállóan a hasonló munkára, illetve a tréningek iskolai szintű tantervének kidolgozására.

Kis támogatási összegű pályázatok

A Vásárosdombói Óvoda és Iskola egy Pécs melletti kistelepülés gyermekeit oktatja, beleértve a település különböző részein elkülönülten élő kétszázötven fős roma közösség gyermekeit is. Az itteni óvónők és tanárok elkötelezettek a roma gyerekek továbbtanulásának ügye mellett, ám a roma gyerekek teljesítménye mégis elmarad nem roma társaiké mögött. A helyi óvoda ezért olyan pedagógiai módszereket keresett, amelyek jobban megfelelnek az itteni sajátos igényeknek. A Roma Együttműködési Program small grants támogatásával az intézmény „Lépésről lépésre” módszertani továbbképzésre küldte dolgozóit és új felszereléseket, taneszközöket vásárolt. (A „Lépésről lépésre” programot a Nyílt Társadalom Intézet hozta létre olyan oktatási intézmények számára, ahol különböző társadalmi, gazdasági vagy etnikai háttérű gyerekek tanulnak együtt. A módszer nagy hangsúlyt fektet a differenciált oktatásra és a gyerekek önbizalmának és önállóságának fejlesztésére.)

A projekt eredményeképpen a településen csökkent a speciális iskolába küldött, és a 2005-ös 75%-ról 2007-re 88%-ra emelkedett az általános iskolába lépő gyerekek száma. Az iskola igazgatójára, Schumann Norbertre olyan nagy hatással voltak az óvodában végbement változások, hogy felkérte az óvónőket, hogy hozzanak létre „Lépésről lépésre” program

szerint működő első osztályokat, amelyekből kiindulva a későbbiekben az egész alsó tagozat átveheti majd ezt a módszertant. Ez csak egy program a több mint húsz támogatott magyarországi projekt közül.

A program kis támogatási összegű pályázatain a három országban összesen több mint 760 ezer dollárnyi támogatás került kiosztásra három pályázati kör keretében, melyben a helyi s regionális roma és nem roma együttműködésekre fektették a kiírók a hangsúlyt. Az így megszerezhető összegek nagyságrendje hazánkban öteztől tizenötezer dollárig terjedt. A projektek keretében a civil szervezetek javították a roma és nem roma gyerekek esélyeit az oktatás területén, ifjúsági házakat hoztak létre és iskola utáni programokat kínáltak a fiataloknak. Cigánytelepeken található közterületeket és parkokat újítottak fel, piacosítható készségekre képeztek ki romákat, hogy javítsák munkaerő-piaci helyzetüket, illetve egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nyújtottak elszigetelt közösségek számára. A small grants program eredményeképpen mindemellett nőtt azoknak a romáknak és nem romáknak a száma, akik arról számoltak be, hogy képesek békésen együttműködni egymással a közösségeik fejlesztése érdekében. Pályázati tapasztalatokkal is gazdagodtak, melynek nyomán a későbbiekben 75 százalékuk szerepelt sikeresen további helyi, központi, Európai Unió és/vagy alapítványi pályázatokon.

A záró konferencián szakemberek és a program résztvevői értékelték a program társadalmi hatását. A nap során a projektek fenntarthatóságának és folytatásának lehetőségeiről is tanácskoztak.

A „Hogyan tovább?” kérdése a nap során fontos szerepet kapott, így Lakatos Sándor, a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium CSR igazgatója rövid előadást tartott a vállalatok társadalmi felelősségvállalásáról (CSR), Ürmös Andor pedig a Nemzeti Fejlesztési Terv II. pályázati lehetőségeiről beszélt. „A négy évvel ezelőtt indult programnak a fenntarthatósága, és az integráció kérdésének állami közpolitika szintjére történő emelése voltak az elsődleges céljai. Ezek megvalósultak, és a sikeres program gondolata, hatása tovább fog élni az egész társadalomban” – mondta Göncz Kinga külügyminiszter a konferencián tartott záró beszédében. April H. Foley, az Amerikai Egyesült Államok nagykövete úgy fogalmazott: „az integráció egy soha nem befejezhető folyamat, ami rengeteg új dolgot, feladatot hoz magával, és ez az Egyesült Államokban ma is kihívást jelent”.

A roma integrációs erőfeszítések nagyrészt a kormányoktól, az adományozóktól és más intézményektől függenek. Szakemberek véleménye szerint a jövőben nagy hangsúlyt kellene helyezni a kis, helyi roma civil szervezetek támogatására, mert a romákat egy alulról építkező, e szervezetek támogatásán alapuló rendszer tudja a leginkább segíteni. Ennek mintaadó alapköveit a Roma Együttműködési Program keretében, a három országban sikerült lefektetni.

Horváth Marianna